

Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğinin Türkçe Versiyonunun Geçerlik Ve Güvenirliği

*Koray Süler**
Ahmet Akın
Melek Süler

Eğitim Bilimleri ABD
Sakarya Üniversitesi
Sakarya, Türkiye
*koraysuler@gmail.com

(Received:25.05.2016, Accepted:26.09.2016)

DOI: 10.18656/jee.13015

Özet

Bu çalışmanın amacı, Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğini (Craven, Seaton, & Yeung, 2015) Türkçe' ye uyarlamak ve ölçeğin geçerlik ve güvenirligini incelemektir. Araştırma 149 (Kız: 86, Erkek: 63) ortaokul ve lise öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, 8 madde ve iki alt boyuttan oluşan modelin (bilişsel ve duygusal) iyi uyum verdiğini göstermiştir ($\chi^2= 45.32$, $sd= 17$, $RMSEA= .106$, $CFI= .96$, $IFI= .96$, $GFI= .93$, $SRMR= .039$). Ölçeğin iç tutarlık güvenirlilik katsayıları, bilişsel alt ölçeği için 0.79, duygusal alt ölçeği için 0.87 olarak bulunmuştur. Bu bulgular, ölçeğin geçerlik ve güvenirliginin sağlandığını göstermektedir. **Anahtar Sözcükler:** Şiddet, şiddetsizlik, geçerlik, güvenirlilik, doğrulayıcı faktör

The Validity and Reliability of Turkish Version of the Attitude To Non-Violence Scale

Koray Süler

Education Science Department
Sakarya University
Sakarya, Turkey

Abstract

The aim of this study is to examine validity and reliability of the Turkish version of the Attitude To Non-Violence Scale (Craven, Seaton, & Yeung, 2015). Participants were 149 (Female: 86 Male: 63) secondary and high school students. The results of confirmatory factor analysis indicated that the 18 items and two dimensional model (cognitive and affective) was well fit ($\chi^2= 45.32$, $sd= 17$, $RMSEA= .106$, $CFI= .96$, $IFI= .96$, $GFI= .93$, $SRMR= .039$). The internal consistency reliability coefficients were .79 for cognitive, .81 for affective. Findings, demonstrated that this scale is a valid and reliable instrument.

Keywords: Violence, non-violence, validity, reliability, confirmatory factor analysis

GİRİŞ

Günümüzde değişen ve gelişen şartlarla birlikte şiddet olgusu geçmiş yıllara göre daha riskli hale gelmektedir. Son yıllarda eğitim ortamlarında çocuk ve ergenler arasında şiddet içeren davranışların artması ve yıkıcı davranışların ortaya çıkması dikkat çekmektedir. Okullarda bu şekilde yıkıcı davranışların daha sık gerçekleşmekte olması medyaya yansımakta, bu durum halkı endişelendirmekte ve ülkemiz için önemli bir sorun haline gelmektedir (Aypay & Durmuş, 2008). Yaşanan şiddet olaylarından geleceğin yetişkinleri olacak çocuklar daha çok etkilemekte, bu durum onların kişiliklerini olumsuz şekillendirmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Şiddet, yaşamdan ölüme kadar geçen süreçte yaşanan sıkıntıların, olayların ya da problemlerin nedeni veya neticesi olarak ortaya çıkan toplumsal bir realitedir (Çubukçu & Dönmez, 2012). Her insanın bastırılmış bir şekilde doğasında barınan şiddet, var olan gücün sonuçları düşünülmeden başka bir kişiye, topluma veya kişinin bizzat kendisine sözel ya da fiziksel olarak uygulanmasıdır (Subaşı & Akın, 2006). Kullanılma alanı ve etkisi ile araştırmacıların konuları arasına giren şiddet, çözümü bulunmakta zorlanılan bir problem alanıdır (Kocabaşoğlu & Yavuz, 2000).

Şiddetin nedenleri ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında pek çok unsur göze çarpmaktadır. Örneğin, çocukluk döneminde şiddete maruz kalmış olan kişiler yaşları ilerledikçe maruz kaldıkları şiddeti başkalarına yöneltmektedir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 2005). Başka bir neden olarak, medyada hemen hemen her gün yayınlanan kadına, öğretmene ya da sağlık personellerine yönelik şiddet haberleri, şiddet olgusunun hayatımızın normal bir parçasıymış gibi kabul edilmesine sebep olmaktadır (Zara Page & İnce, 2008). Eğer şiddete neden olan hususları başlıklar halinde sıralamak gerekirse ilk olarak aile ve çevre, ikinci olarak eğitim seviyesi ve üçüncü olarak da medya sıralaması yapmak yerinde olacaktır (Ayan, 2006). Şiddete neden olarak sayılan faktörler sosyal, kültürel ve ekonomik olarak da ele alınabilir (Çabuk Kaya, 2006). Sosyal hayatında ya da aile içinde şiddeti bir sorun çözme tekniği olarak gören kişiler, karşılaştıkları en ufak bir sorunda, anlaşmazlıkta veya sıkıntıda şiddete başvurmaya meyilli olacaktırlar (Krug & diğerleri, 2002). Bir bireyin çocukluk yaşamında ya da yetiştiği ortamda şiddete verilen isim görgü kurallarını öğretmek, eğitim vermek olarak adlandırılırsa o birey ilerleyen yaşamında şiddeti bir eğitim biçimi veya görgü kurallarını öğretmek için araç olarak kullanacaktır (Haskan Avcı & Yıldırım, 2014). Kentlerde yaşanması muhtemel problemler (iş sıkıntısı, geçim zorluğu vb.) insanların psikolojik dengesine negatif yönde tesir etmekte ve sonuç olarak şiddete başvurma oranını arttırmaktadır (Karasu, 2008).

Şiddetin bir türü olan “okullarda şiddet” birçok ülkenin olduğu gibi bizim ülkemizin de önemli problemlerinden birisidir. Okullarda şiddet bir öğrencinin başka bir kişiye sözlü ya da fiziksel eylemlerde bulunması olarak adlandırılabilir. Küfür etme, kavga etme, tehdit etme, okula silahla ya da alkol alarak gelme bu eylemlere örnek olarak verilebilir (Goldstein, 1994; DiCanio, 1993). Buna ek olarak çocuk ve ergenler psikiyatri servislerine en çok saldırgan davranışlar sergiledikleri için gönderilmektedir (Griffin & Gross, 2004). Okullarda şiddet “akran zorbalığı” adı altında da tanımlanmaktadır. Zorbalık, istedik olarak başka kişilere fiziksel güç kullanarak ya da ekleme çıkarma yaparak bilgileri değiştirip karşıdakine zarar vermek anlamına gelmektedir. Okullarda zorbalık ise bir ya da birden fazla öğrencinin belirledikleri öğrenci/öğrencilere sözel veya fiziksel rahatsızlık vermeleri anlamına gelir (Espelage & Swearer, 2003; Olweus, 1993). Gösterilen bir davranışa zorbalık denmesi için üç kistası sağlanması gerekir; isteyerek yapılması ve saldırganlık içermesi, tekrarlanması ve

kişiler arasında kuvvet farkının olması (Olweus, 1999). Zorba davranışlar vurmak, gasp etmek, tükürmek gibi fiziksel; dalga geçmek, gurur kırıcı sözler söylemek gibi sözel; kişiyi gruba dâhil etmemek, kişiye yapamayacağı işler vermek gibi duygusal zorba davranışlar olarak kendini göstermektedir (Griffin & Alan, 2004). Yapılan araştırmalarda zorbalık davranışları gösterme bakımından kız ve erkekler arasında farklılıklar olduğu, erkeklerin hem fiziksel hem sözel hem de duygusal zorbalığı kullanabildikleri ancak kızların daha çok duygusal zorbalığa başvurdukları karşımıza çıkmaktadır (Perkins & Montford, 2005). Arkadaşlarıyla sorun yaşayan kişilerin aile içinde problemler yaşadığı ya da şiddet gördüğü sonuç olarak da özgüven ve benlik saygılarının düşük olduğu alan yazında geçmektedir (Grinberg & diğerleri, 2005).

Şiddetsizliğe yönelik tutum, şiddetin yokluğu ve seçim olarak zarar vermemeyi seçmektir. Şiddetsizliğin sözlük anlamına bakıldığında barışçıl olarak açıklandığı görülmektedir. Bu kavram karmaşık bir yapıda olup şiddetsizliğin net bir şekilde tanımlanmasında ortak bir görüşe varılamamıştır (Mayton II & Browne, 2011). Alan yazında şiddetsizlik kavramı siyaset, strateji, teknik, davranış, hareket, inanç, erdem ve kişilik olarak bahsedilmesine ek olarak felsefik, antropolojik, politik, sosyolojik, psikolojik gibi çok boyutlu bir kavram olarak geçmektedir (Mayton, 2009). Şiddetsizliğe yönelik tutum her koşul altında kendine ve başkalarına zarar vermemeyi kişisel bir ilke haline getirir. Çevreyi, hayvanları ve insanları incitmemeyi genel bir felsefe edinen insanlar şiddetsizlik eğiliminde olan kişilerdir. Bu kavram pasiflik veya edilgenlik olarak değil daha çok barışçılıkla eş anlamlı olarak kullanılır (Ackerman & Duvall, 2001). Şiddetsizlik çatışmaya karşı uzlaşmacı bir tavır sergileyip karşı tarafı da düşünen ve saygıyı temele alan bir davranış tutumudur. Ayrıca şiddetsizliğe yönelik tutum, fiziksel tehdit veya misilleme içermediği gibi sabır ve öz-kontrolü içinde barındıran bir yapıdadır.

Sonuç olarak şiddet günümüzde farklı şekillerde ortaya çıkan olumsuz bir davranıştır. Şiddetin ortaya çıkmasında çeşitli faktörler olabildiği gibi aynı şekilde şiddete başvuran kişilerin de kullandıkları farklı yöntemler bulunmaktadır. Şiddetsizliğe yönelik tutum ise karşımıza çıkan bir problem ya da sıkıntı karşısında seçim olarak şiddete başvurmamak ve sağlıklı bir davranış tutumu olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırmanın amacı Craven ve ark. tarafından geliştirilen Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğini Türkçeye uyarlamak ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik analizleri, yaş ortalaması 12.91 ve 86'sı kız, 63'ü erkek toplam 149 ortaokul ve lise öğrencisi üzerinde yürütülmüştür.

Veri Toplama Aracı

Öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarını değerlendirmek amacıyla Craven, Seaton ve Yeung (2015) tarafından geliştirilen Şiddetsizliğe yönelik Tutum Ölçeği, 8 maddeden ve iki alt boyuttan oluşan 6'lı Likert tipi ("1" Kesinlikle Katılmıyorum, "6" Kesinlikle Katılıyorum) bir derecelendirme içermektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, şiddetsizliğe yönelik tutumun yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçek bilişsel (4 madde) ve duygusal (4 madde) şeklinde iki alt boyut içermektedir. Ölçeğin yapı geçerliği için faktör analizinde faktör yükleri bilişsel alt boyutu için 0.60 ile 0.91, duygusal alt boyutu için 0.72 ile 0.85 arasında sıralanan iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Uyum geçerliği çalışmasında şiddetsizliğe yönelik tutumlar ile okul öz-saygısı arasında pozitif ($r=$

.27 ve $r = .31$), ilişkisel zorbalık ($r = -.14$ ve $r = -.20$) ve fiziksel zorbalık ($r = -.22$ ve $r = -.26$) arasında negatif ilişkiler bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlık güvenilirlik katsayıları, bilişsel alt boyutu için 0.79, duygusal alt boyutu için 0.87 olarak bulunmuştur.

İşlem

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması sürecinde, öncelikle ölçeği geliştiren Marjorie Seaton ile elektronik posta yoluyla iletişim kurulmuş ve ölçeğin uyarlanabileceğine ilişkin gerekli izin alınmıştır. İlk aşamada, ölçeğin İngilizce formu iyi düzeyde İngilizce bilen 3 öğretim üyesinden oluşan bir komisyon tarafından Türkçeye çevrilmiş ve daha sonra bu Türkçe formlar geri tercüme edilerek Türkçe ve İngilizce formlar arasındaki tutarlılık incelenmiştir. Daha sonra Türkçe form anlam ve dil bilgisi açısından incelenerek gerekli düzeltmeler yapılmış ve denemelik Türkçe form elde edilmiştir. Ardından denemelik Türkçe form, psikolojik danışma ve rehberlik ve ölçme ve değerlendirme alanında uzman olan 2 öğretim üyesine inceletilerek görüşleri doğrultusunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeğin güvenilirliği iç tutarlık yöntemiyle, madde analizi ise düzeltilmiş madde-toplam korelasyonuyla incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri için LISREL 8.54 ve SPSS 15 paket programları kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Madde Analizi ve Güvenirlik

Ölçeğin maddelerinin ayırt etme gücünü belirlemek amacıyla, madde analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının 0.53 ile 0.79 arasında sıralandığı görülmüştür. Bulgular Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. *Bilişsel ve Duygusal Ölçek Düzeltmiş Madde Toplam Korelasyon Katsayıları*

Faktör	Madde No	r _{jx}	Faktör	Madde No	r _{jx}
Cognitive (Bilişsel)	1	66	Affective (Duygusal)	5	75
	2	66		6	76
	3	53		7	67
	4	60		8	79

Ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlık güvenilirlik katsayıları, bilişsel alt ölçeği için 0.79, duygusal alt ölçeği için 0.87 olarak bulunmuştur.

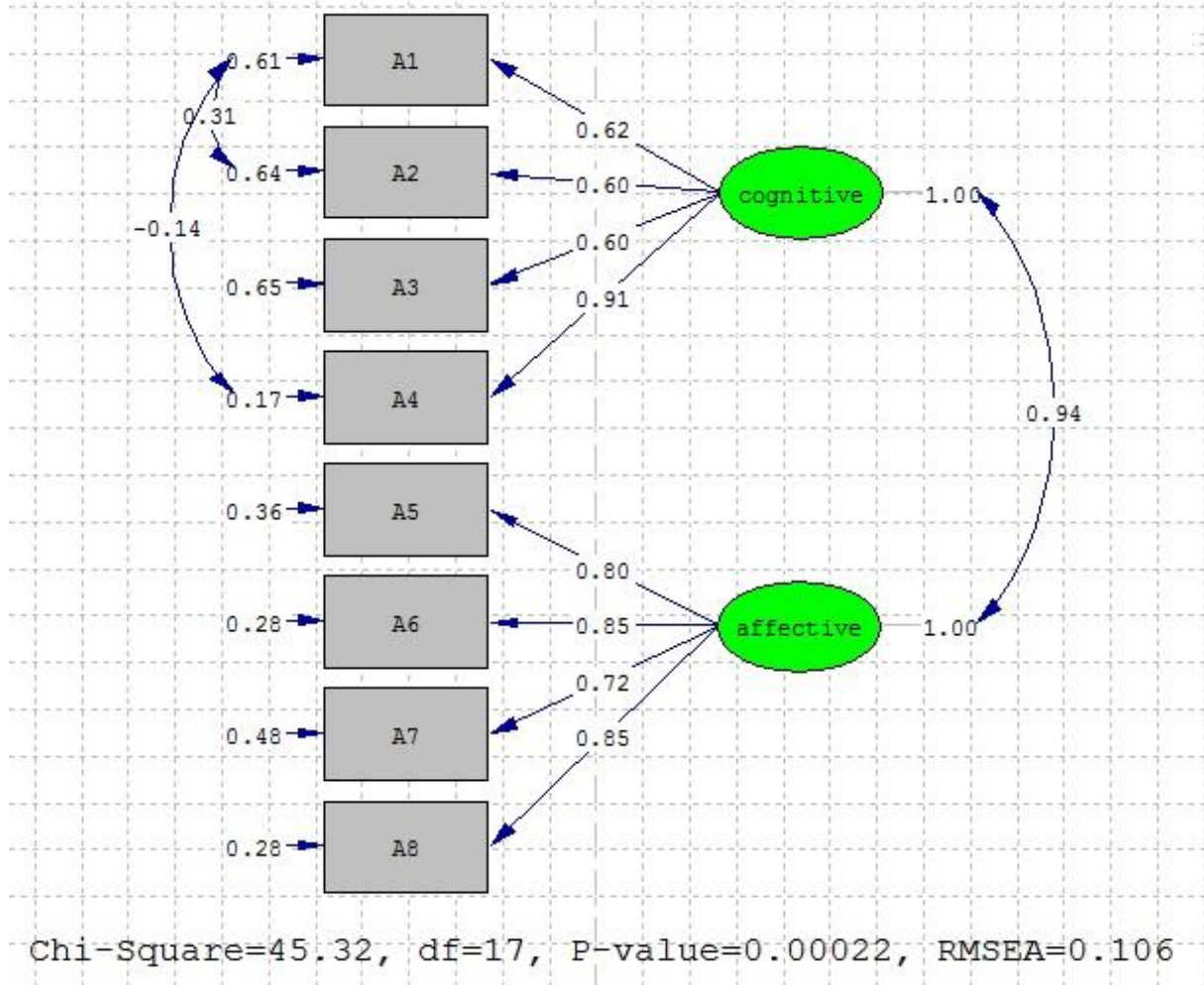
Yapı Geçerliği

Doğrulayıcı Faktör Analizi. Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğinin yapı geçerliği için ölçeğin orijinal formunda bulunan faktörlerin doğrulanması amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Elde edilen uyum indeksi değerleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. *Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları*

χ^2	sd	χ^2/sd	RMSEA	CFI	IFI	GFI	SRMR
45.32	17	2.66	.106	.96	.96	.93	.039

Doğrulayıcı faktör analizi ile model-veri uyumuna ilişkin hesaplanan istatistiklerden en sık kullanılanları Ki-kare (χ^2), χ^2/df , RMSEA, RMR, GFI ve AGFI' dir. Hesaplanan χ^2/df oranının 5'ten küçük olması, GFI ve AGFI değerlerinin 0.90'dan yüksek olması, SRMR ve RMSEA değerlerinin ise 0.05'ten düşük çıkması, model-veri uyumunu göstermektedir (Jöreskog & Sorbom, 1996). Doğrulayıcı faktör analizine ait faktör yükleri Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğine İlişkin Path Diagramı ve Faktör Yükleri

TARTIŞMA

Bu çalışmada, Craven, Seaton & Yeung (2015) tarafından geliştirilen Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğinin incelenmesinde, doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksleri incelendiğinde, iki alt boyutlu modelin iyi uyum verdiği ve ölçeğin orijinal faktör yapısının, Türkçe formun faktör yapısıyla uyumlu olduğu görülmüştür (Hu & Bentler, 1999).

Araştırmalarda kullanılabilir ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin 0.70 olduğu (Sipahi, Yurtkoru & Çinko, 2008) dikkate alınır, ölçeğin Türkçe formunun güvenilirliğinin sağlandığı görülmektedir. Öte yandan yapılan madde analizi sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyon katsayılarının 0.30 ölçütünü de karşıladığı görülmüştür.

Şiddet gelişen şartlarla beraber günümüzün en önemli olgularından birisi haline gelmiştir. Şiddete neden olan faktörleri birden fazla başlık altında toplayabiliriz. Sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler bunlardan bazılarıdır (Çabuk Kaya, 2006). Ayrıca aile içinde yaşanmış olan şiddet olayları da şiddet gören bireyin gelecekte de potansiyel bir şiddet yanlısı olabileceği önemli bir gerçektir. Şiddet toplumun her kesiminde karşılaşılan acı bir durum olduğu gibi fiziksel, sözel ve duygusal gibi başlıklar halinde de sıralanabilmektedir (Griffin & Alan, 2004). Şiddet türlerini kullanma düzeyleri açısından bakıldığında erkekler kızlara nazaran şiddete daha fazla başvurumaktadırlar. Erkekler şiddetin bütün türlerini kullanırken kızlar duygusal şiddete daha çok başvurumaktadırlar. Şiddet okullarda akran zorbalığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ya da birden fazla öğrencinin yine bir ya da birden fazla öğrenciye şiddet türlerini kullanarak yapılan somut veya soyut baskı olarak adlandırılabilir.

Şiddetsizlik ise yaşanan ya da karşılaşılan bir sorun karşısında şiddete başvurmak yerine çatışmaya karşı uzlaşmacı bir tavır sergileyip karşı tarafı da düşünen ve saygıyı temel alan bir davranış tutumudur. Şiddetsizliği tercih eden kişiler problem çözme aşamasında baskı, zorlama veya fiziksel bir tehdit içeren davranışları tercih etmemeyi seçerler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan literatür taramasında şiddet ile ilgili çalışmaların daha çok şiddetin türleri, nedenleri ve şiddet eğilimi gibi alanlarda yoğunlaştığı şiddetsizliğe yönelik tutumu konu alan çalışmaların olmadığı görülmektedir. Şiddetsizliğe yönelik tutumun insan doğasına pozitif katkıları düşünüldüğünde bireylerin yaşam doyumunun artırılmasına katkı sağlayacağı için Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğinin yaygınlaştırılması oldukça önem taşımaktadır. Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğinin, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgulara göre ölçeğin kullanıma hazır olduğu söylenebilir. Ancak geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yürütülmüş olması, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği için farklı gruplar üzerinde yapılacak çalışmaları gerekli kılmaktadır. Ayrıca ölçeğin test tekrar-test tekniğiyle ileride yapılacak çalışmalarda güvenilirliğinin belirlenmesi ve Şiddetsizliğe Yönelik Tutum Ölçeğinin diğer değişkenlerle incelenmesi faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ackerman, P. & DuVall, J. (2001) "A Force More Powerful: A Century of Non-Violent Conflict" (Palgrave Macmillan)
- Ayan, S. (2006). Şiddet ve Fanatizm. *Ç. Ü. İktisadi İdari Bilimler Dergisi*. 7/2, 191-209.
- Aypay, A. & Durmus, E. (2008). Zorba, Kendine Güvenen ve Zorbalıktan Kaçınan Tutumları Sergileyen Lise Öğrencilerinin İş Birliği Yapma Karakter Özelliği Açısından Değerlendirilmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt: 41 sayı 2
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2005). *Şiddeti önleme platformu eğitim ve şiddet alt çalışma grubu raporu*. [Çevrim-içi:, www.aile.gov.tr], Erişim tarihi: 13 Mart 2013.
- Craven, G. R., Seaton, M. & Yeung S. A. (2015). Attitude to Non-Violence Scale: Validity and Practical Use, *Journal of Interpersonal Violence*, 1-28

- Çabuk-Kaya, N. (2006). Şiddetin Sosyal Dinamikleri. *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu. (105-119). 20-21 Mayıs* Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Çubukçu, Z. & Dönmez, A. (2012). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin okuldaki şiddet üzerine görüşleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 11(40)*, 089-108.
- DiCanio, M. (1993). Classroom violence, *The Encyclopedia of Violence: Origins, Attitudes, Consequences*. New York: Facts on File.
- Espelage, D.L. & Swearer, S. M. (2003). “Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here?”, *School Psychology Review, 32*: 365-383.
- Goldstein, A. (1994). School violence (I): Aggression of toward persons and property in America’s schools. *The School Psychologist, (Division of School Psychology)*, 48 (1): 6-24.
- Griffin, R. S. & Alan, M. G. 2004. Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior, 9(4)*, 379-400.
- Grinberg, I., Dawkins, M., Dawkins, M. P. & Fullilove, C. (2005). Adolescents at risk for violence: an initial validation of the life challenges questionnaire and risk assessment index, *Adolescence. 40(159)*, 573–99.
- Haskan Avcı, Ö. & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (1)*, 157-168
- Hu, L.T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structural analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling, 6*, 1-55.
- Joreskog, K. G. & Sorbom, D. (1996). *LISREL 8 reference guide*. Lincolnwood IL: Scientific Software International.
- Karasu, M.A. (2008). Türkiye’de kentleşme dinamiklerinin suça etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 57 (4)*: 255-281.
- Kocabaşoğlu, N. & Yavuz, R. 2000, *Biyolojik Sosyolojik ve Psikolojik Açısından Şiddet*, İstanbul, Sökmen Yayınları.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet. (2. bs.)*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Krug E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B.& Lozano, R. (Eds.) (2002). *World report on violence and health*. WHO: Geneva, Switzerland.
- Mayton, D. M. (2009). Theories of non-violence. In *Nonviolence and Peace Psychology. Intrapersonal, Interpersonal, Societal, and World Peace* (pp. 31–60). London and New York: Springer Dordrecht Heidelberg.
- Mayton, D. M., II, & Browne, C. N. (2011). *Nonviolent dispositions: The encyclopaedia of peace psychology*.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We can Do*. Cambridge, MA: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (1999). Sweden. In Smith, P. K., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R., & Slee, P. (Edt.). *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (pp. 7-27). New York: Routledge.
- Pardini, D. A., Loeber, R., Farrington, D. P., & Stouthamer-Loeber, M. (2012). Identifying direct protective factors for nonviolence. *American Journal of Preventive Medicine, 43*, 28-40
- Perkins, H.J. & Montford, C.R. (2005). The impact of violence on adolescents in schools: a case study on the role of school-based health centers, *Nursing Clinics North of America, 40(4)*, 671–79.

- Sipahi, B., Yurtkoru, E. S. & Çinko, M. (2008). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Subası, N. & Akın, A. (2006). http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/iligiliyayinlar/pdf/kadina_yon_siddet.pdf (Erisim tarihi: 23.03.2012).
- Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Zara Page, A. & İnce, M. (2008) Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (22), 81-94